

Sverige förberedde landstigning på Själland

Publicerad i Populär Historia 3/2014

Jag har en släkting som var med i den danska brigaden i Sverige under andra världskriget. Det hade varit roligt att få veta hur denna enhet, som bestod av danska flyktingar, kom till i det annars neutrala Sverige och hur djupt samarbetet mellan Sverige och Danmark var i slutet av kriget.

Arvid Elmér

SVAR: Den tyska invasionen den 9 april 1940 innebar en katastrof för Danmark, som redan första dagen tvingades ge upp inför det massiva överfallet. Till en början tolererade ockupanterna en dansk regering och vissa väpnade danska styrkor – genom att behålla lugnet i Danmark ville man säkra de viktiga livsmedels-transporterna till Tredje riket. Den här situationen existerade fram till den 29 augusti 1943. Då ledde omfattande demonstrationer till att de tyska ockupanterna med öppet våld tog över all makt. Som en reaktion utvecklades den danska motståndsrörelsen och en rad sabotage utfördes, inte minst mot de för tyskarna viktiga järnvägsförbindelserna genom landet.

En hel del danskar flydde över Öresund. Historien om den danska brigaden inleddes redan på invasionsdagen den 9 april 1940, då regementschefen i Roskilde med ett av sina kompanier lyckades ta färjan från Helsingör till Helsingborg. Därifrån fördes det fullt beväpnade danska förbandet till Ljungbyhed där det fick till uppgift att försvara flygfältet tills Sverige hunnit mobilisera. Neutralt? Nej, verkligen inte, men en praktisk lösning i ett nödläge.

1943 inleddes militär skolning av danska och norska flyktingar i Sverige. Man kallade det polisutbildning för att inte reta tyskarna i onödan, men från hösten 1944 militariserades träningen alltmer och den danska brigaden växte fram. Kåren fick stegvis tyngre utrustning och mer avancerad utbildning samtidigt som manskapet växte i antal. Samband etablerades också med de västallierades Europakommando, SHAEF, för att samordna framtida insatser med amerikaner och briter.

I april 1945 uppgick den danska styrkan till 3 349 man, förlagda i Håtunaholm, Sättra brunn, Ronneby brunn, Ryd brunn, Tingsryd och Sofielund. Därtill kom drygt 200 man i Karlskrona. I praktiken tillkom ytterligare personal, sammanlagt runt 5 000 man, som i slutet av april drogs samman till storläger i Skåne, nu under namnet *Den danske brigade*.

Den 5 maj 1945 kapitulerade så de tyska trupperna i Danmark och samma dag transporterades den danska brigaden från Helsingborg till Helsingör, den första sträckan under eskort av en svensk jagare. Dagen efter tågade brigaden in i Köpenhamn där det kom till viss skottväxling med beväpnade danska nazister. I stort bidrog brigaden till att den kritiska avvecklingen av ockupationen skedde i ordnade former. Det är omdiskuterat huruvida brigaden också hade till uppgift att förhindra ett eventuellt kuppförsök från den kommunistiska delen av motståndsrörelsen.

Även på andra områden fanns ett djupgående samarbete mellan Sverige och Danmark. Redan tidigt under ockupationen etablerade svensk militär ett underrättelsesamarbete med officerare ur den danska generalstaben. Från augusti 1943 tvangs dessa danska kontakter under jorden vilket ett tag avbröt förbindelserna, men sedan återupptogs de och fram på våren 1945 hade svensk militär en mycket god kunskap om tyska militära dispositioner på Själland och framförallt i Köpenhamn och Helsingör.

Underrättelsesarbetet var viktigt när den svenska försvarsstaben på hösten 1942 inledde planläggningen för en svensk landstigning på Själland. Operation RD (Rädda Danmark) var avsedd att pacificera ockupationsmakten i ett kritiskt skede när kriget närmade sig sitt slut. Liknande planer utarbetades avseende Norge och norra Finland.

På våren 1945 var planerna fullt utvecklade, och omfattande landsättning av betydande svenska arméförband med stöd av stora flott- och flygstridskrafter på både Bornholm och Själland. I beredskapen ingick bland annat 13 danska fartyg, som den danske marinchefen Aage Vedel i gryningen den 29 augusti 1943 hade beordrat att söka svensk hamn för att undkomma tyskarnas vedergällningsattack. Fartygen lyckades ta sig till Landskrona, Malmö och Trelleborg, varifrån de senare fördes till Karlskrona. Under försommaren 1944 rustades de upp och upprätthöll sedan en beredskap för att kunna sättas in i operationer.

Men krigsutvecklingen i maj 1945 gjorde att Operation RD aldrig realiserades. Istället var det dansk trupp som fick säkra övergången till ett fritt Danmark när, som sångaren Östen Warnerbring sjöng i ”Det var en lördagsafton”, ljusen efter fem års lång ockupation och mörkläggnings började tändas längs den danska Öresundskusten den magiska natten mellan den 4 och 5 maj 1945.

Text: Lars Ericson Wolke, professor vid Försvarshögskolan och författare